

แนวทางการดำเนินงานกิจกรรม

กระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ

“การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”



แนวทางการดำเนินกิจกรรม

กระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ

“การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”



แนวทางการดำเนินกิจกรรม กระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”

ข้อมูล ISBN : 978-616-7854-01-4

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2556

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

ที่ปรึกษา

แพทย์หญิงสุพัตรา ศรีวณิชชากร

บรรณาธิการ

ทัศนีย์ ญาณะ

พฤษภา บุกบุญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

รัตนศิริ ศิริระพานิชย์กุล

เรียบเรียง

พฤษภา บุกบุญ

ประสานงาน

พฤษภา บุกบุญ

ศิลปกรรม

แก้วกานดา จิตคงกาล

พิมพ์ที่

บริษัท ปัยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด

3366/24-25 ถ.พระราม4 แขวงคลองตัน เขตคลองเตย กรุงเทพฯ 10110

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

126/749 หมู่ 5 หมู่บ้านการเคหะนนทบุรี ซอยสุขาประชาสรรค์

ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

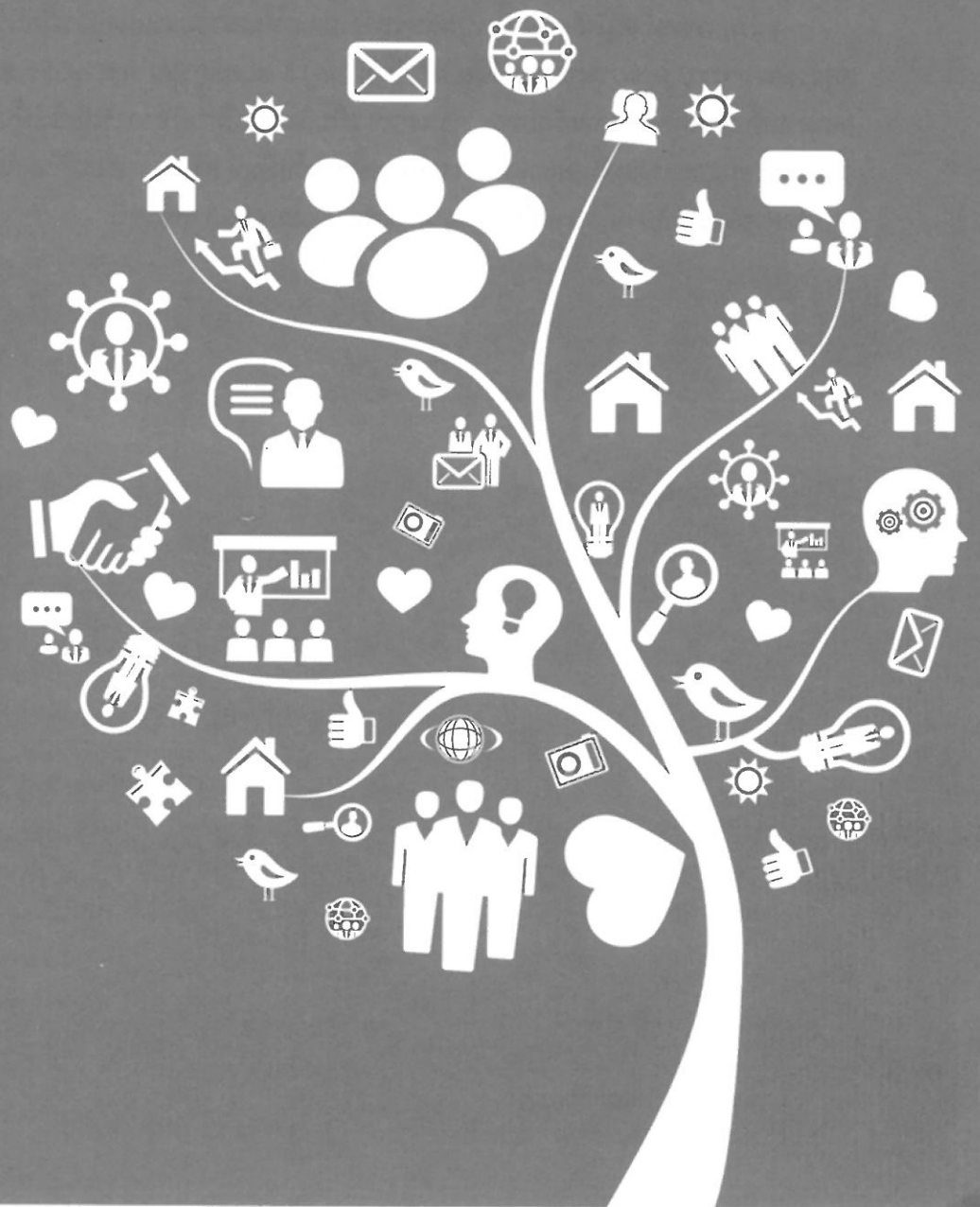
สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

และสำนักสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพ

ดาวนโหลดเนื้อหาได้ที่

www.thaiichr.org



กระบวนการ การพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ เข้าใจ และปรับประยุกต์ใช้เครื่องมือเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน เป็นกระบวนการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจชุมชน โดยกระบวนการนี้เป็นกระบวนการเพื่อสร้างให้เกิดทักษะในด้านการออกแบบกระบวนการพัฒนาศักยภาพพื้นที่/ชุมชน ด้านการค้นหา สรุปรูป ถอดบทเรียน และสังเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ในพื้นที่ โดยการทำงานร่วมขององค์กรหลักในพื้นที่ ได้แก่ แกนนำ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ภาคประชาชนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจชุมชน จึงเป็นกระบวนการเพื่อสร้างให้เกิดทักษะในด้านการค้นหา สรุปรูป ถอดบทเรียน และสังเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ในพื้นที่ โดยการทำงานร่วมขององค์กรหลักในพื้นที่ ได้แก่ แกนนำ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ภาคประชาชนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐต่างๆที่เกี่ยวข้อง

อนึ่งการจัดทำหนังสือเล่มนี้ เป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ในเวทีสุขภาพชุมชน “การเรียนรู้สู่การพัฒนาสุขภาพชุมชนที่ยั่งยืน” วันที่ 12-13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ณ โรงแรมเซ็นทรา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ ถนนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ เป็นกิจกรรมทางวิชาการเพื่อให้พื้นที่ที่ดำเนินงานสุขภาพชุมชน มีการสรุปบทเรียนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ สร้างการเรียนรู้และเสริมพลังเครือข่ายชุมชน ตลอดจนมีการสื่อสารและพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาสุขภาพชุมชน

คณะผู้จัดทำ
ตุลาคม 2556



| | หน้า |
|--|------|
| บทนำ | ค |
| ระบบสุขภาพชุมชนที่พึงประสงค์ และ 6 องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง | 1 |
| กรอบแนวทางการดำเนินกิจกรรมกระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน” | 3 |
| หลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ | 6 |
| เครื่องมือ | 9 |
| ● แนวคิดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม | 10 |
| ● กรอบแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของชุมชน | 11 |
| ● ประเด็นเพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้ | 12 |
| ● ตารางที่ 1 เพื่อเรียนรู้สถานการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่ม ผลผลิต และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล | 13 |
| ● ตารางที่ 2 ข้อมูลแกนนำ/ผู้นำ/บทบาทที่เป็นรูปธรรม (นักจัดการ) | 13 |
| ● ตารางที่ 3 ทบทวนข้อมูลที่ต้องการเพิ่ม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละแหล่งเรียนรู้ | 14 |
| ● ตารางที่ 4 บทเรียนเพื่อวิเคราะห์ และสรุปแหล่งเรียนรู้รวมทั้งประเด็นต่อยอดการพัฒนา | 14 |
| ● แผนภาพ 1 สรุปเส้นทางสถานการณ์สำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล | 15 |
| ● แผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงของแหล่งเรียนรู้ระหว่างแหล่งเรียนรู้ | 16 |
| ● แผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบลพื้นที่ร่วมเรียนรู้ | 17 |
| ● ตัวอย่างแผนภาพ 1 สรุปเส้นทางสถานการณ์สำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล | 18 |
| ● ตัวอย่างแผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงของแหล่งเรียนรู้ระหว่างแหล่งเรียนรู้ | 21 |
| ● ตัวอย่างแผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบลพื้นที่ร่วมเรียนรู้ | 22 |





บุคคลที่มีความเข้มแข็งนั้น เกี่ยวข้องอย่างมากกับการกำหนด การให้ความหมาย หรือคุณค่าจากชุมชน ขณะที่ชุมชนมีลักษณะที่หลากหลายมาก ทำให้มีทัศนคติและจุดยืนร่วมกันของชุมชนต่อคำว่า “ความเข้มแข็ง” สามารถแตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตาม การสะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินหรือการศึกษาชุมชนตามรูปธรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งกำหนดและรับรู้ได้โดยชุมชน ด้วยการศึกษารูปแบบที่มีชุมชนเข้มแข็งในหลายกรณี ภาพรวมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ความสามารถในการดำรงหรือคงอยู่ของชุมชนในชุมชน อยู่ได้อย่างพอเพียงและเพียงพอทั้งในทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสุขภาพ หมายถึงความสามารถที่จะมีอำนาจอิสระเพื่อต่อรองกันเอง ต่อรองระหว่างกลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กรที่มีผลกระทบต่อชุมชนทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการมีกลไกที่จัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม ดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุขและสมานฉันท์

การเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจพัฒนาการและความเป็นไปของชุมชน รวมทั้งศักยภาพชุมชนจึงมีความสำคัญเพื่อจะได้นำไปสู่การต่อยอดทั้งในแง่การเรียนรู้ และการพัฒนา แกนนำและสมาชิกในชุมชนเองมีความสำคัญที่จะเป็นคนถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน ทั้งสามารถสะท้อนความเฉพาะของบริบทชุมชนตนเองได้อย่างรอบด้าน การทำให้คนรุ่นใหม่หรือแม้แต่กลุ่มต่างๆ ในชุมชน แกนนำอาสาสมัคร ผู้นำท้องถิ่นและท้องถิ่นในชุมชนได้ศึกษา เรียนรู้ต้นทุนและศักยภาพของกลุ่มต่างๆ แหล่งเรียนรู้ในชุมชนร่วมกันจึงเป็นโอกาสที่จะเห็นภาพจริงในชุมชนได้ชัดเจนขึ้น ทั้งยังสามารถถ่ายทอดให้กับผู้สนใจที่จะมาเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนตนเองได้อีกด้วย

เอกสารการพัฒนาเครื่องมือฉบับนี้พัฒนา และปรับปรุงโดยใช้แนวทางกระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnography Community Assessment Program: RECAP) ที่พัฒนาและเผยแพร่โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และนำมาปรับประยุกต์ผสมผสานจากบทเรียนที่สร้างการเรียนรู้ และทดลองดำเนินการในเครือข่ายพื้นที่ปฏิบัติการจริงของแกนนำที่ร่วมกันพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

แผนงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

กันยายน 2555



ระบบสุขภาพชุมชนที่พึงประสงค์
และ 6 องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง



ระบบสุขภาพชุมชนที่พึงประสงค์

และ 6 องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง

ภายใต้การดำเนินงานการพัฒนาพื้นที่ของแผนงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน คณะทำงานกลางจากองค์กรภาคี ร่วมพัฒนาและคณะทำงานในพื้นที่ 13 เครือข่ายจาก 35 จังหวัด ได้มีกระบวนการพัฒนาภาพอนาคตของระบบสุขภาพ ชุมชนที่พึงประสงค์ในภาพรวมและองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้



(แผนภาพอนาคตระบบสุขภาพชุมชนที่พึงประสงค์)

องค์ประกอบสำคัญ 6 ประการของชุมชนเข้มแข็ง

1. การกำหนดภาพอนาคตชุมชน (สิ่งที่ชุมชนอยากเห็น) โดยมีกระบวนการร่วมกันพัฒนาด้วยกันตั้งแต่แรกเห็น ปัญหา การกำหนดขอบเขตเนื้อหา การรับรู้ไม่เฉพาะแวดวงคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เป็นการรับรู้และนำไปใช้ในภาพรวมของทั้งชุมชน รูปธรรมที่สะท้อนในพื้นที่มีได้หลายลักษณะ เช่น การมีนโยบายสาธารณะ (กระบวนการสร้างธรรมนูญตำบล) การสร้างแผนพัฒนาท้องถิ่น/การสร้างแผนแม่บทชุมชน/แผนการพัฒนาตำบลเฉพาะเรื่อง การสร้างแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องมือการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การกำหนดกติกาชุมชน มาตรการทางสังคมและข้อตกลงร่วมภายในชุมชน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะป็นรูปธรรมแบบใดจะต้องสะท้อนภาพสถานการณ์ เป้าหมายภายใต้บริบทที่เป็นสิ่งที่คนในชุมชนต้องการเห็นร่วมกันเป็นสำคัญ



2. การมีและใช้ประโยชน์ชุดข้อมูลชุมชน ชุดข้อมูลต่างๆ ที่มีในชุมชนไม่ว่าจะมาจากแหล่งใด จะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการต่างมีประโยชน์ในการที่จะทำให้เกิดการรับรู้ แลกเปลี่ยน นำไปสู่การทบทวนและนำชุดข้อมูลต่างๆ เพื่อไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ข้อมูลสามารถสะท้อนความเป็นปัจจุบันของชุมชนทั้งยังสามารถสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของโดยชุมชนได้ ทั้งโดยการสร้างโครงสร้าง รวบรวมจัดเก็บชุดข้อมูลร่วมกัน การรับรู้และวิเคราะห์ข้อมูลว่ามีประโยชน์อย่างไร ตลอดจนการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการและจำเป็นได้ง่ายและสะดวกด้วยการจัดการภายในของชุมชนเอง

ชุดข้อมูลชุมชนเข้มแข็งมีหลายลักษณะ ได้แก่

- ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน: ฐานข้อมูลของ รพ.สต. ฐานข้อมูลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลพื้นฐานลักษณะเฉพาะของความเป็นชุมชน (ประวัติศาสตร์ เช่น การตั้งชุมชนและการย้ายถิ่นฐานเข้า-ออกของคนในชุมชน รวมทั้งยุคต่างๆที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงสำคัญของชุมชน)
- ข้อมูลทรัพยากรสิ่งแวดล้อม: ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ รวมทั้งที่ชุมชนร่วมกันสร้างและจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมาเองในชุมชน
- ข้อมูลรายชื่อและบทบาทบุคคลต้นแบบ ผู้นำ ผู้ประสาน ผู้จัดการในชุมชน
- ความสัมพันธ์ในชุมชน (ระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มเครือข่าย)
- กิจกรรมชุมชน/ปฏิทินชุมชน ปฏิทินกิจกรรมในชุมชนทั้งในเชิงวิถีชีวิต (กิน อยู่ คือ) วิถีของอาชีพ รวมทั้งปฏิทินกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีที่คนในชุมชนมีการรับรู้ มีส่วนร่วมในปฏิทินกิจกรรมต่างๆ อย่างประจำต่อเนื่อง
- การเงินการคลังชุมชนสภาพรายได้จากการทำมาหากิน การจัดทำบัญชีครัวเรือนของคนในชุมชน แหล่งเงินออม ลักษณะการออม แหล่งให้กู้ยืม ลักษณะการกู้ยืมภายในชุมชน ภาวะหนี้ของคนในชุมชน กองทุนต่างๆ ในชุมชน พร้อมประโยชน์จากกองทุนต่อสมาชิกในชุมชน
- กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือทั้งทางด้านสุขภาพและสวัสดิการสังคม ข้อมูลเฉพาะกลุ่มที่ต้องการการดูแลเฉพาะ/ให้ความสำคัญ (จำนวน อัตราต่อจำนวนประชากรทั้งหมดในชุมชน รายชื่อ ที่อยู่ประจำ ประเภทของบริการและการช่วยเหลือ ผู้ดูแล)
- ข้อมูลปัจจัย ข้อมูลภาวะเสี่ยงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสังคมของคนในชุมชน โดยเป็นข้อมูลที่รอบด้าน ทันสถานการณ์ สามารถใช้เฝ้าระวัง สื่อสาร สามารถตอบสนองหรือต่อรองกับกลไกภายในและภายนอกชุมชนได้

3. การมีกลุ่มแกนนำ (change agents/ catalyst) ที่เป็นการรวมกันของบุคคลในชุมชนซึ่งสนใจเชิงความคิด ทุ่มเทพพัฒนามีบทบาทพัฒนาบางเรื่องในชุมชน มีการทำงานเป็นทีม เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มแกนนำกันเอง มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของสมาชิกในชุมชนต่อการพัฒนาเรื่องนั้นและสามารถสร้างการเรียนรู้พัฒนาแกนนำกันเอง รวมทั้งสร้างความร่วมมือจากสมาชิกและสร้างคนรุ่นใหม่ในชุมชนได้

4. ความสามารถจัดการใช้ทุนในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ต้นทุนครอบคลุมหลายมิติทั้งคน งบประมาณ ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและอื่นๆ โดยที่ชุมชนสามารถรับรู้ เห็นเป้าหมาย วิถีคิด จัดการต้นทุนและศักยภาพชุมชนได้อย่างโปร่งใส สามารถใช้ประโยชน์จากทุนที่มีในชุมชนทั้งยังสามารถร่วมมือกันเพื่อระดมทรัพยากรและต่อยอดการพัฒนาจากต้นทุนที่ชุมชนมีอยู่ได้

5. ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงและจัดการความสัมพันธ์เครือข่ายภายนอก โดยชุมชนสามารถประเมินศักยภาพ จุดแข็งและเงื่อนใยทั้งขององค์กรภายในและภายนอกชุมชน ทั้งยังสามารถประสานประโยชน์ จัดการความสัมพันธ์และสื่อสารได้อย่างลงตัวเพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายของชุมชนได้

6. การมีกลไกและกระบวนการเรียนรู้รวมถึงจัดการความรู้ โดยชุมชนสร้างความรู้ด้วยการปฏิบัติ ทบทวน สะสมต่อยอดความรู้เพื่อพัฒนา ชุมชนสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนด้วยการร่วมพัฒนา สร้างนวัตกรรม สื่อสารถ่ายทอดความรู้และสรุปบทเรียนระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง



กรอบแนวทางการดำเนินกิจกรรม
กระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ
“การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”



กรอบแนวทางการดำเนินกิจกรรม

กระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”

การพัฒนาสมรรถนะ “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน” เป็นกระบวนการหนึ่งใน แผนงานพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมพลังอำนาจและความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนให้สามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ และก้าวสู่การเป็น “ชุมชนสุขภาพ” โดยมีพื้นที่เป้าหมาย คือ “ระดับตำบล” ที่มีความสนใจในการพัฒนาและยกระดับการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนในพื้นที่

แนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ และการทำความเข้าใจชุมชน เป็นกระบวนการเพื่อสร้างให้เกิดทักษะในด้านการค้นหา สรุป ถอดบทเรียน และสังเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ในพื้นที่ โดยการทำงานร่วมขององค์กรหลักในพื้นที่ ได้แก่ แกนนำ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ภาคประชาชนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการสำคัญประการหนึ่ง คือ กระบวนการปรับมุมมองเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่การทำงานชุมชนอย่างสร้างสรรค์และเกิดพลัง ดังนั้น กิจกรรมดำเนินงานจึงเน้นที่การจัดกระบวนการ เสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานรัฐในพื้นที่ อีกทั้งการต่อยอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกันเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชนในพื้นที่ในการจัดการตนเองที่สร้างสุขภาพให้เกิดขึ้นอย่างทั่วหน้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความเข้าใจการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนให้กับแกนนำ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ และภาคประชาชนในชุมชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งเรียนรู้/บริบทพื้นที่ และแกนนำที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อพัฒนาการตั้งโจทย์/คำถาม และข้อมูลเชิงลึกของแต่ละแหล่งเรียนรู้
4. เพื่อวางแผนการดำเนินงานศึกษาศักยภาพต้นทูนชุมชน และมองทิศทางการพัฒนาในพื้นที่ของผู้เข้าร่วมการอบรม

วิธีดำเนินงาน

1. ฝึกทักษะเบื้องต้นเพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม
2. ประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับผู้นำ และแกนนำแหล่งเรียนรู้ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) ของแหล่งเรียนรู้
 - แบ่งทีมผู้นำ และแกนนำชุมชนประจำแต่ละแหล่งเรียนรู้
 - สนทนากลุ่ม
3. ศึกษาข้อมูลในพื้นที่ปฏิบัติการของแต่ละแหล่งเรียนรู้จากแกนนำแหล่งเรียนรู้ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) ผู้ปฏิบัติการผู้เกี่ยวข้อง(ผู้ได้รับประโยชน์/ผลกระทบ)
 - แบ่งทีมผู้เข้าร่วมอบรมลงพื้นที่ปฏิบัติการแต่ละแหล่งเรียนรู้
 - สังเกตแบบมีส่วนร่วม
 - สัมภาษณ์เชิงลึก
 - ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง



4. สรุป/สังเคราะห์กระบวนการพัฒนาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้
5. สรุปบทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้ และทิศทางการพัฒนาในพื้นที่ตนเอง

เนื้อหาหลักของกระบวนการ

- ความเข้าใจชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา เปิดมุมมองผู้เรียนใหม่ ขยายมุมมอง ให้ถึงแก่นของการเข้าใจและรู้จักชุมชน โดยสามารถมองเห็นถึงทุนชุมชนในทุกมิติ (ประวัติศาสตร์เพื่อเข้าใจรากฐานเดิม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม การรวมกลุ่ม วิถีรวมกลุ่ม วิถีปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชน วิธีต่อรองอำนาจระหว่างภายในและกับอำนาจจากภายนอกที่เข้ามา การเคลื่อนไหวในชุมชน ฯลฯ) ซึ่งความเข้าใจในชุมชนมีทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และมีความเข้าใจในมิติการมองชุมชนที่แตกต่างกันทั้งคนในมองชุมชน และคนนอกมองชุมชน โดยให้น้ำหนักคนในชุมชนเรียนรู้เข้าใจตนเอง
- การใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้รู้สถานการณ์โดยสามารถจำแนกข้อมูล มองเห็นข้อมูลในมิติต่างๆ วิเคราะห์ได้ในต่างช่วงเวลา เข้าใจเหตุการณ์โดยเข้าใจ (กระบวนการคิดวิเคราะห์) เบื้องหลังการเกิดปรากฏการณ์ (ปรากฏการณ์วิทยา) มีความสามารถเห็นวิถีวิเคราะห์ที่แตกต่างกันของวิชาชีพที่ใช้ตัวเลข และการวิเคราะห์ของชุมชนที่มีเรื่องความรู้สึกเป็นตัวนำ
- การเลือกใช้เครื่องมือ และการประยุกต์ใช้เครื่องมือเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และพัฒนา
- การทำงานแบบเชื่อมโยงประสาน (ทักษะต่างๆ ในการเชื่อมโยงประสาน) การสร้างและบริหารเครือข่าย
- การจัดการเรียนรู้ของตัวเอง 1) เรียนรู้จากการปฏิบัติ 2) เรียนรู้แบบเชื่อมโยง 3) ผู้เรียนรู้สามารถเห็นถึง “วิธีการเรียนรู้ของตนเอง” และสามารถสร้างบทเรียนของตัวเองได้

องค์ประกอบทีมเพื่อร่วมกระบวนการ (พื้นที่/ตำบลละ 5 ท่าน) ดังนี้

- ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (นายกฯ/รองนายก/เลขาฯ/ปลัด/เจ้าหน้าที่เทศบาล/อบต.)
- ผู้แทนจากภาคประชาชน (แกนนำชุมชน/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/อสม.)
- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (สสอ./รพช./รพ.สต.)
- ทีมวิทยากรพี่เลี้ยงจากพื้นที่

ระยะเวลาการอบรม 3 วัน 2 คืน

พื้นที่เรียนรู้ ใช้พื้นที่จริงภายใต้แหล่งเรียนรู้ที่เป็นต้นแบบในการเรียนรู้ และรูปแบบการจัดการที่พักแบบบ้าน Home stay เพื่อสร้างการเรียนรู้ตามวิถีชุมชน

แบบฟอร์มที่เป็นเครื่องมือสำคัญ ได้แก่

1. กรอบแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม
2. ตารางที่ 1 เพื่อเรียนรู้สถานการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่ม ผลผลิต และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล
3. ตารางที่ 2 ข้อมูลแกนนำ/ผู้นำ/บทบาทที่เป็นรูปธรรม (นักจัดการ)
4. ตารางที่ 3 ทบทวนข้อมูลที่ต้องการเพิ่ม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละแหล่งเรียนรู้
5. ตารางที่ 4 บทเรียนเพื่อวิเคราะห์ และสรุปแหล่งเรียนรู้
6. แผนภาพ 1 สรุปเส้นทางสถานการณ์สำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล
7. แผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งเรียนรู้
8. แผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบล



หลักสูตร

และกระบวนการเรียนรู้



หลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้

| | |
|------------------|---|
| วันเตรียมการ | |
| 17:00 – 20:00 น. | ประชุมทีมวิทยากร นักวิชาการพื้นที่ พี่เลี้ยงแหล่งเรียนรู้ |
| วันอบรมวันที่ 1 | |
| 08:30 – 09:00 น. | ลงทะเบียน |
| 09:00 – 10:00 น. | <ul style="list-style-type: none"> • ทักทาย กล่าวต้อนรับจากพื้นที่ • แจ้งวัตถุประสงค์การอบรม 3 วันเพื่อเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจร่วม • สร้างความรู้จักกันและกัน (กิจกรรมกลุ่ม) เพื่อรู้จัก คุ่นเคย และเปิดพื้นที่พร้อมเรียนรู้ |
| 10:00 – 11:00 น. | กิจกรรมกลุ่ม ฝึกทักษะเบื้องต้นเพื่อการเรียนรู้ |
| 11:00 – 11:30 น. | กิจกรรมเรียนรู้บริบทพื้นที่แหล่งเรียนรู้ภาพรวม จากผู้บริหาร ผู้นำชุมชน และแกนนำในพื้นที่ |
| 11:30 – 12:30 น. | กระบวนการกลุ่ม “เตรียม และวางแผนเพื่อเรียนรู้ชุมชน” |
| 12:30 – 13:30 น. | รับประทานอาหารกลางวัน |
| 13:30 – 16:00 น. | ลงพื้นที่สัมผัสเรื่องราวชุมชน (รอบที่ 1) |
| 16:00 – 18:00 น. | สรุป และเชื่อมโยงข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมผัสเรื่องราวชุมชน (รอบที่ 1) |
| 18:00 – 19:00 น. | รับประทานอาหารเย็น |
| 19:00 – 20:30 น. | <ul style="list-style-type: none"> • นำเสนอข้อมูลในแต่ละกลุ่มเรียนรู้ • ทบทวนกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน • วางแผนการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม |
| วันอบรมวันที่ 2 | |
| 09:00 – 10:30 น. | ลงพื้นที่สัมผัสเรื่องราวชุมชน (รอบที่ 2) |
| 10:30 – 12:30 น. | <ul style="list-style-type: none"> • สรุป และเชื่อมโยงข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมผัสเรื่องราวชุมชน (รอบที่ 2) • นำเสนอข้อมูลในแต่ละกลุ่มเรียนรู้ |
| 12:30 – 13:30 น. | รับประทานอาหารกลางวัน |
| 13:30 – 14:00 น. | นำเสนอข้อมูลในแต่ละกลุ่มเรียนรู้ (ต่อ) |
| 14:00 – 16:00 น. | <ul style="list-style-type: none"> • กิจกรรมกลุ่มย่อยรายพื้นที่ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ร่วม “ได้เรียนอะไร เอาอะไรไปใช้ได้บ้าง” • กิจกรรมแลกเปลี่ยนรูปธรรม/บทเรียนระหว่างพื้นที่ |
| 17:00 – 19:00 น. | รับประทานอาหารเย็น |
| 19:00 – 21:00 น. | <ul style="list-style-type: none"> • (ภาพรวมพื้นที่) วิเคราะห์ และสรุปแผนภาพความเชื่อมโยงของพื้นที่ • (ภาพรวมแหล่งเรียนรู้) วิเคราะห์ และสรุปแผนภาพความเชื่อมโยงของแหล่งเรียนรู้ • จัดนิทรรศการเพื่อนำเสนอให้กับผู้เกี่ยวข้อง (แกนนำพื้นที่เรียนรู้ และผู้ร่วมเรียนรู้) |
| วันอบรมวันที่ 3 | |
| 09:00 – 10:30 น. | <ul style="list-style-type: none"> • World café นำเสนอข้อมูลที่แต่ละแหล่งเรียนรู้ได้ลงไปศึกษา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วม และความเชื่อมโยงของข้อมูล <ul style="list-style-type: none"> ▪ เสนอกลุ่มละ 10 นาที ในประเด็น 1) กลไกการจัดการ 2) เส้นทางการพัฒนา 3) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทุนบุคคล และแหล่งเรียนรู้ |



| | |
|------------------|--|
| 10:30 – 12:00 น. | <ul style="list-style-type: none"> ● นำเสนอข้อมูลจากพื้นที่ จากแกนนำหลักในพื้นที่ <ul style="list-style-type: none"> ■ เสนอประเด็นละ 20 นาที ในประเด็น 1) กลไกการจัดการ และเส้นทางการพัฒนา 2) การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทุนบุคคล และแหล่งเรียนรู้ |
| 12:00 – 13:00 น. | รับประทานอาหารกลางวัน |
| 13:00 – 14:30 น. | <ul style="list-style-type: none"> ● แบ่งกลุ่มย่อยรายพื้นที่ในการวางแผนการทำงานต่อ (action plan) ● นำเสนอแผนการทำงานต่อ (action plan) |
| 14:30 – 15:00 น. | <ul style="list-style-type: none"> ● สรุปภาพการเรียนรู้ร่วมกัน ● ประเมินการเรียนรู้เพื่อสะท้อนภาพการพัฒนาต่อจากเวที ● ปิดประชุม |



เครื่องมือ



แนวคิดเพื่อกำความเข้าใจภาพรวม

การศึกษาข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ เป็นการถอดบทเรียนรูปแบบหนึ่งผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแก่นำของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ถึงภูมิหลังการพัฒนา วิธีการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งแสดงให้เห็นทุนของชุมชน ผลลัพธ์ต่อกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาและศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ และชุมชนต่อไป

กิจกรรมสังเกตภาพเรือ: การเรียนรู้ตนเองเพื่อเปิดมุมมองใหม่ระหว่าง “ความคิด” และ “ข้อเท็จจริง”

หลักการ ใช้ภาพหนึ่งที่มีองค์ประกอบหลากหลายเป็นสื่อในการเรียนรู้ เป็นการรับสารทางเดียวโดยใช้สัมผัสทางตา ความนิ่งของภาพ จะทำให้ความคิดของคนอยู่ที่เดียว เห็นรายละเอียด โอกาสของการเห็นคล้ายกันสูง ไม่มีข้ออ้างว่า มองไม่ชัด หรือมองไม่เห็นและให้ดูภาพในเวลาจำกัดเป็นการวางเงื่อนไขให้เกิดความคลาดเคลื่อนของการมอง จากความจริงที่เห็นประจักษ์อยู่บนจอ เป้าหมายเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เห็นความแตกต่างระหว่าง “ความคิด” และ “ความจริง” ซึ่งเป็นผลจากผู้เข้าร่วมเรียนรู้เอง

กิจกรรม แบ่งผู้เข้าร่วมเรียนรู้ออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 16 คน และให้ดูภาพหนึ่งซึ่งมีองค์ประกอบหลากหลาย คือ เรือ บ้านเรือน คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในหลายอิริยาบถ จำนวน 2 รอบ

รอบแรก ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้จะแจกโจทย์ “เห็นอะไรให้บอกมาให้หมด” หลังการดูภาพ 2 นาที ให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ ประชุมกลุ่ม 10 นาที และนำเสนอผลการประชุมกลุ่ม ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้จะชี้ประเด็นเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้มองเห็นความคิดของตนเองและเห็นสาเหตุที่ทำให้เห็นภาพคลาดเคลื่อนจากความจริงในภาพ จากการปฏิบัติกิจกรรมการมองภาพนิ่งของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ พบว่า

- 1.) ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ เลือkmองตามความสนใจ เห็นได้จากการที่ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ทั้ง 5 กลุ่ม เห็นข้อมูลในภาพเป็นส่วนๆ และไม่บอกความสัมพันธ์ของแต่ละส่วนในภาพ ซึ่งจะเห็นคล้ายๆ กัน เช่น เห็นเรือโดยสาร, โต๊ะไม้, ตะกร้าผ้า, เสื้อผ้าตากบนบ้าน, ป่าใส่ผ้าถุงนั่งซักผ้า, เด็กหญิงนั่งบนหัวเรือเป็นเด็กนักเรียน, บันได และเด็กจับเรือ
 - 2.) ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ใช้ความคิดของตัวเองตัดสินเพื่อให้ได้คำตอบ เห็นได้จากการที่ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ทั้ง 5 กลุ่ม เห็นภาพที่ไม่ชัดแล้วพยายามหาคำตอบว่าภาพนั้นคืออะไร เช่น เห็นเงาดำๆ บนหลังคา ก็บอกว่าหลังคาบ้านเป็นสังกะสีที่เป็นสนิม เห็นโถงมีลวดลายกลางๆ ก็บอกว่าเป็นโถงมังกร เห็นคนขับเรือเป็นชายที่มองไม่ชัดว่าอยู่ในวัยไหนก็บอกว่าเป็นชายวัยกลางคนผิวคล้ำ เห็นสภาพบ้านกลางๆ ที่อยู่ไกลๆ ก็บอกว่าสภาพบ้านเสื่อมโทรม เป็นต้น
 - 3.) ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ใช้นิยามของตัวเองในการสรุปความ ซึ่งมาจากประสบการณ์เดิมที่เกิดจากการหล่อหลอมทางสังคม การเลี้ยงดู การเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น เห็นสิ่งที่ลอยอยู่ในน้ำก็ใช้คำสรุปว่าเป็นขยะ เห็นภาพเรือ สรุปว่าเป็นการใช้เรือเครื่องในการคมนาคมทางน้ำ หรือการใช้ชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำ หรือการใช้เพื่ออุปโภค บริโภค เห็นเด็กยืนมือจับหัวเรือสรุปว่าเป็นการมีน้ำใจ
 - 4.) ผู้เข้าร่วมเรียนรู้มีความคิดว่าตนเองเป็นบุคลากรทางด้านสาธารณสุขทำให้เพิ่มข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพ เช่น น้ำสกปรก คลองน้ำมีสีดำๆ น้ำคล้ายเน่า ดำๆ สิ่งแวดล้อมที่ไม่บริสุทธิ์ โถงน้ำมีฝาครอบ เป็นต้น
- การชี้ประเด็นของผู้จัดกระบวนการเรียนรู้

ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ชี้ประเด็นรอบที่ 1 หลังจากการนำเสนอผลงานของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้พบความแตกต่างของข้อมูลจากการเห็นของแต่ละกลุ่มมากน้อยต่างกัน ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้จึงใช้คำถามกระตุ้นให้



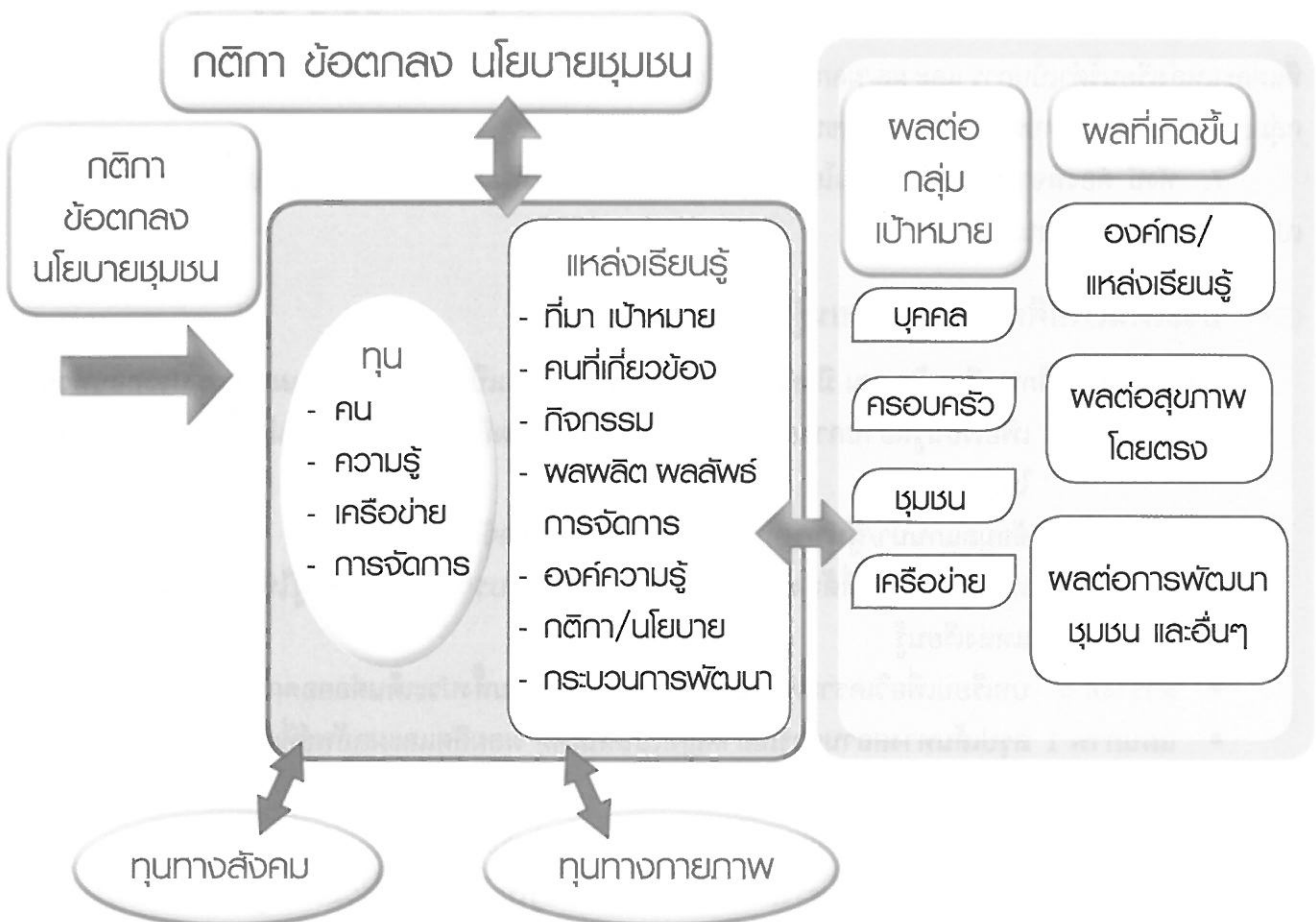
เห็นถึงการมองเห็นที่แตกต่างกัน ความมากน้อยและรายละเอียดข้อมูลแต่ละกลุ่มว่า “เพราะเหตุใด แต่ละกลุ่มจึงเห็นไม่เท่ากัน เห็นแตกต่างกันทั้งที่ดูภาพเดียวกัน และใช้เวลาเท่ากัน”

ผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ชี้ประเด็นรอบที่ 2 โดยการถามสมาชิกของกลุ่มที่ได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นจากรอบแรกอย่างชัดเจนว่า “เพราะเหตุใด การมองรอบที่ 2 จึงเห็นมากกว่ารอบแรก ทั่วๆ ทั่วๆ ที่ให้เวลาน้อยกว่า คือ 1 นาที” เพื่อชี้ให้เห็นว่า การเห็นที่เพิ่มขึ้นของแต่ละกลุ่ม เกิดความตั้งใจ ความสนใจ ที่เพิ่มขึ้นของสมาชิกในกลุ่ม

ชี้ประเด็นให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมเรียนรู้มีการใช้นิยามของตัวเองในการสรุปความจากภาพที่เห็น โดยผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการเห็น ชะยะในน้ำคือผักตบชวา แล้วถามผู้เข้าร่วมเรียนรู้ว่า เพราะเหตุใดเขาจึงบอกว่าผักตบชวาเป็นชะยะ คนอื่นเขาคิดว่าผักตบชวาเป็นชะยะเหมือนเราหรือไม่ เพราะอะไรจึงไม่บอกว่า เห็นผักตบชวาอยู่ในน้ำไปตรงๆ ซึ่งก็ตรงกับความจริงที่เห็นอยู่แล้ว

การทำกิจกรรมสังเกตภาพนี้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมเรียนรู้มีอคติในการมองความจริงในภาพ 4 แบบ คือ การเลือกมองตามความสนใจ การใช้ความคิดของตนเองตัดสินเพื่อให้ได้คำตอบ ใช้นิยามของตัวเองในการสรุปความ และการใช้กรอบคิดทางด้านสาธารณสุข ทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความจริง และการชี้ประเด็นของวิทยากรกระบวนการอยู่ใน 2 ประเด็น คือ ความแตกต่างของข้อมูลและการใช้นิยามของตนเองในการสรุป หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม ผู้เข้าร่วมเรียนรู้ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในวิธีการเรียนการสอน บางส่วนเริ่มคิดในสิ่งที่แต่ก่อนไม่เคยคิด แต่ยังไม่เข้าใจว่าคืออะไร เริ่มให้ความสนใจและคิดว่าตนเองได้ประโยชน์ดังบันทึกประจำวันของผู้เข้าร่วมกระบวนการ เช่น ข้าพเจ้าคิดว่าทำไมสิ่งที่เราเห็นนั้น คนอื่นถึงไม่เห็น คิดว่าสิ่งที่ได้จากวิชานี้ยังมีอีกมากมาย ทำให้กระตือรือร้นอยากเห็นมากขึ้น เป็นต้น

🌀 กรอบแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจภาพรวม



การทำความเข้าใจความเป็นชุมชนนั้นๆ ในกระบวนการเรียนรู้ชุมชนนี้ เริ่มต้นจากการระบุแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ร่วมกันระหว่างแกนนำของชุมชนเป้าหมายก่อนว่า มีแหล่งเรียนรู้อะไร แหล่งใดที่เราจะเลือกศึกษาเชิงลึกและนำข้อมูล มาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยทั้งหมดให้เจ้าของพื้นที่ (แกนนำและผู้มีส่วนร่วมในชุมชนนั้นเป็นผู้ตัดสินใจเป็นสำคัญ)

ในกรอบแนวคิดนี้ครอบคลุมเนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วย

1. บริบททั่วไปของชุมชน และสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญในชุมชน
2. ทูททั่วไปที่มีในชุมชน ประกอบด้วย ทูททางสังคม ทูททางกายภาพ
3. ทูทเฉพาะที่มีในชุมชน ประกอบด้วย ทูทบุคคล ทูทความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทูทเครือข่าย (บุคคล กลุ่ม องค์กรทางการ/ไม่ทางการ) ซึ่งเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน
4. แหล่งเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง กลุ่มที่มีเนื้อหาการพัฒนาาร่วมกันเป็นเฉพาะ มีการบริหารจัดการ และมีความสามารถในการสร้างเป้าหมายร่วม ทำงานร่วมกันและมีความภาคภูมิใจในการนำเสนอผลงานร่วมกัน และมีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งในการศึกษาจำเป็นต้องรู้ถึงที่มา/ความสำคัญ เป้าหมาย กระบวนการพัฒนาหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ ผลผลิต ผลลัพธ์และปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องต่อความสำเร็จการดำเนินงาน
5. การจัดการทั้งในระดับแหล่งเรียนรู้และภาพรวมทั้งตำบล หมายถึงศักยภาพ ความสามารถ ความคล่องตัว ในการจัดการโครงสร้างหรือทำให้เกิดกลไกการทำงาน การจัดระยะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เครือข่าย องค์กรที่เป็น ภาควิชาในชุมชนและที่มาจากภายนอกชุมชน การสร้างความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน การจัดการทรัพยากร การจัดการองค์ความรู้ (ทั้งในแง่การสร้างและยกระดับการเรียนรู้ การต่อยอดสะสมทุนความรู้ที่มี รวมทั้งการสรุปทบทวน) การจัดการสร้างความเห็นพ้องร่วมในรูปแบบข้อตกลงร่วม มาตรการ หรือ นโยบายสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสามารถ นำสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกันมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาในชุมชนได้จริง
6. ผลผลิตและผลลัพธ์ของแต่ละแหล่งเรียนรู้เมื่อมาประมวลผลจะเห็นภาพผลที่เกิดขึ้นทั้งในระดับกลุ่มเป้าหมาย ที่แต่ละแหล่งเรียนรู้ดำเนินการ และ ผล/ผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับองค์กร/แหล่งเรียนรู้ ผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ กลุ่มเป้าหมาย ผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนในภาพรวม
7. ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงบริบท นโยบาย เงื่อนไข ปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อสถานการณ์หรือการ เปลี่ยนแปลงภายในชุมชนร่วมด้วย

๐๐ ประเด็นเพื่อศึกษาแหล่งเรียนรู้

ในกิจกรรมการศึกษาเรียนรู้ชุมชน มีเครื่องมือช่วยการเรียนรู้รวมเป็น 4 ตาราง 3 แผนภาพ ประกอบด้วย

- ตารางที่ 1 เพื่อเรียนรู้สถานการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่ม ผลผลิต และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ ในตำบล
- ตารางที่ 2 ข้อมูลแกนนำ/ผู้นำ/บทบาทที่เป็นรูปธรรม (นักจัดการ)
- ตารางที่ 3 ทบทวนข้อมูลที่ต้องการเพิ่ม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและผู้ใช้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละ แหล่งเรียนรู้
- ตารางที่ 4 บทเรียนเพื่อวิเคราะห์ และสรุปแหล่งเรียนรู้รวมทั้งประเด็นต่อยอดการพัฒนา
- แผนภาพ 1 สรุปเส้นทางสถานการณ์สำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ ในตำบล
- แผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงของแหล่งเรียนรู้ระหว่างแหล่งเรียนรู้
- แผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบลพื้นที่ร่วมเรียนรู้



ตารางที่ 1 เพื่อเรียนรู้สถานการณ์สำคัญที่เป็นจุดเริ่ม ผลผลิต และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของแหล่งเรียนรู้ในตำบล

คำชี้แจง: สืบค้นประวัติศาสตร์แหล่งเรียนรู้ ระบุให้เห็นถึงรูปธรรมของพัฒนาการของการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่/แหล่งเรียนรู้ตามช่วงเวลา (ประกอบข้อมูลกรณีตัวอย่าง)

| ช่วงเวลา สำคัญ (พ.ศ.) | สถานการณ์สำคัญ | เกิดอะไร | | | ผลเป็นอย่างไร |
|-----------------------------|---|--|--|--|--|
| | | กิจกรรมอะไร | คน (ใครทำ) | จัดการ (ทำอย่างไร) | |
| 2550-2552 | ผู้รับบริการมากขึ้น เป็นภาระงานให้กับเจ้า หน้าที่ | การหาปัญหา ร่วมและจัด ทำแผน ใช้กระบวนการ จัดทำแผนที่ ทางเดิน ยุทธศาสตร์ (SRM) | เจ้า หน้าที่ รพ.สต./ แกนนำ ชุมชน/ อสม./ ท้องถิ่น | ประชุมเชิง ปฏิบัติการ แบบมีส่วน ร่วมทุกฝ่าย | - เกิดแกนนำชุมชน ในการพัฒนา 10 ประเด็น - แผนพัฒนากองทุน สวัสดิการชุมชน - เกิดแผนพัฒนา หมู่บ้านปรับเปลี่ยน พฤติกรรม |

ตารางที่ 2 ข้อมูลแกนนำ/ผู้นำ/บทบาทที่เป็นรูปธรรม (นักจัดการ)

คำชี้แจง: บุคคลแกนนำ/ผู้นำแหล่งเรียนรู้ และระบุรูปธรรมของการเป็นนักจัดการ (นักจัดการเช่น นักจัดการ
กิจกรรม นักจัดการปัญหา นักจัดการความสัมพันธ์ หรืออื่นๆ) ในพื้นที่/แหล่งเรียนรู้(ประกอบข้อมูลกรณีตัวอย่าง)

| แหล่งเรียนรู้ | แกนนำ/ผู้นำ (ใคร) | รูปธรรมการเป็นนักจัดการ |
|---|---|---|
| กลุ่มบริหารจัดการ ท้องถิ่น/ทีมจัดการ สุขภาพท้องถิ่น | 1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบล เมืองแก 2. ทีมบริหารสมาชิกสภาเทศบาลตำบล เมืองแก 3. คณะกรรมการกองทุนตำบล 4. คณะกรรมการ 10 กลุ่มกิจกรรม | - นำองค์กรและสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับชุมชน - ร่วมกันสร้างคุณภาพงาน และเน้นการพัฒนาคน ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตเน้นการ ทำงานแบบมีส่วนร่วม - ร่วมกันตัดสินใจด้วยข้อมูลในพื้นที่ - เป็นศูนย์เรียนรู้กองทุนหลักประกันสุขภาพ |



ตารางที่ 3 ทบทวนข้อมูลที่ต้องการเพิ่ม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมแต่ละแหล่งเรียนรู้

คำชี้แจง : เพื่อให้ได้ทบทวนข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมผัสเรื่องราวชุมชน (จากรอบ 1) ว่าครบถ้วน ตรงตามประเด็น การเรียนรู้หรือไม่ และเพื่อการวางแผนการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม (ประกอบข้อมูลกรณีตัวอย่าง)

| ประเด็น | ข้อมูลที่ต้องเก็บเพิ่ม | วิธีการเก็บข้อมูล | ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม/แหล่งข้อมูล |
|---|---|---|---|
| การพัฒนาโครงการของกลุ่มตามแผนยุทธศาสตร์ที่จัดทำ | <ul style="list-style-type: none"> - รายงานสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มที่ใช้งบกองทุนสุขภาพตำบล - แผน/กิจกรรมที่ดำเนินงาน | <ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มเอกสารโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ - เพิ่มงานโครงการกองทุนสุขภาพตำบล | <ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่บริหารแผนและปลัดเทศบาลตำบลที่ดูแลกองทุนสุขภาพตำบล - แกนนำบางกลุ่มที่ยังไม่ได้พูดคุย |

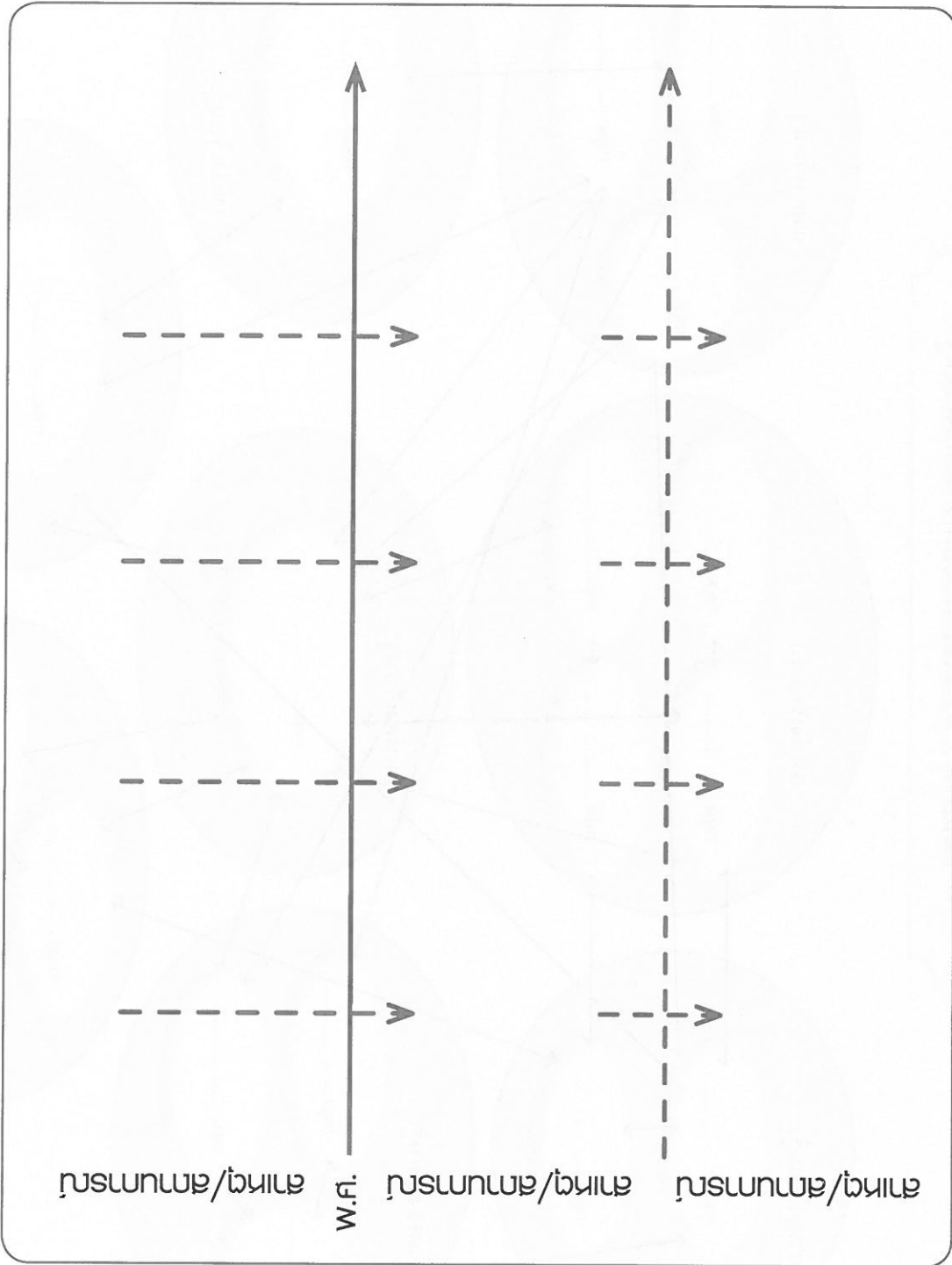
ตารางที่ 4 บทเรียนเพื่อวิเคราะห์ และสรุปแหล่งเรียนรู้รวมทั้งการต่อยอดการพัฒนา

คำชี้แจง : เพื่อให้ผู้เรียนได้สรุปข้อมูลทั้งหมดจากการเรียนรู้เนื้อหาวิธีการดำเนินงาน การจัดการ ผลผลิตและผลลัพธ์ และทั้งร่วมกันแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ รวมทั้งเห็นโอกาสหรือประเด็นการพัฒนาต่อเนื่องของแต่ละแหล่งเรียนรู้ (ประกอบข้อมูลกรณีตัวอย่าง)

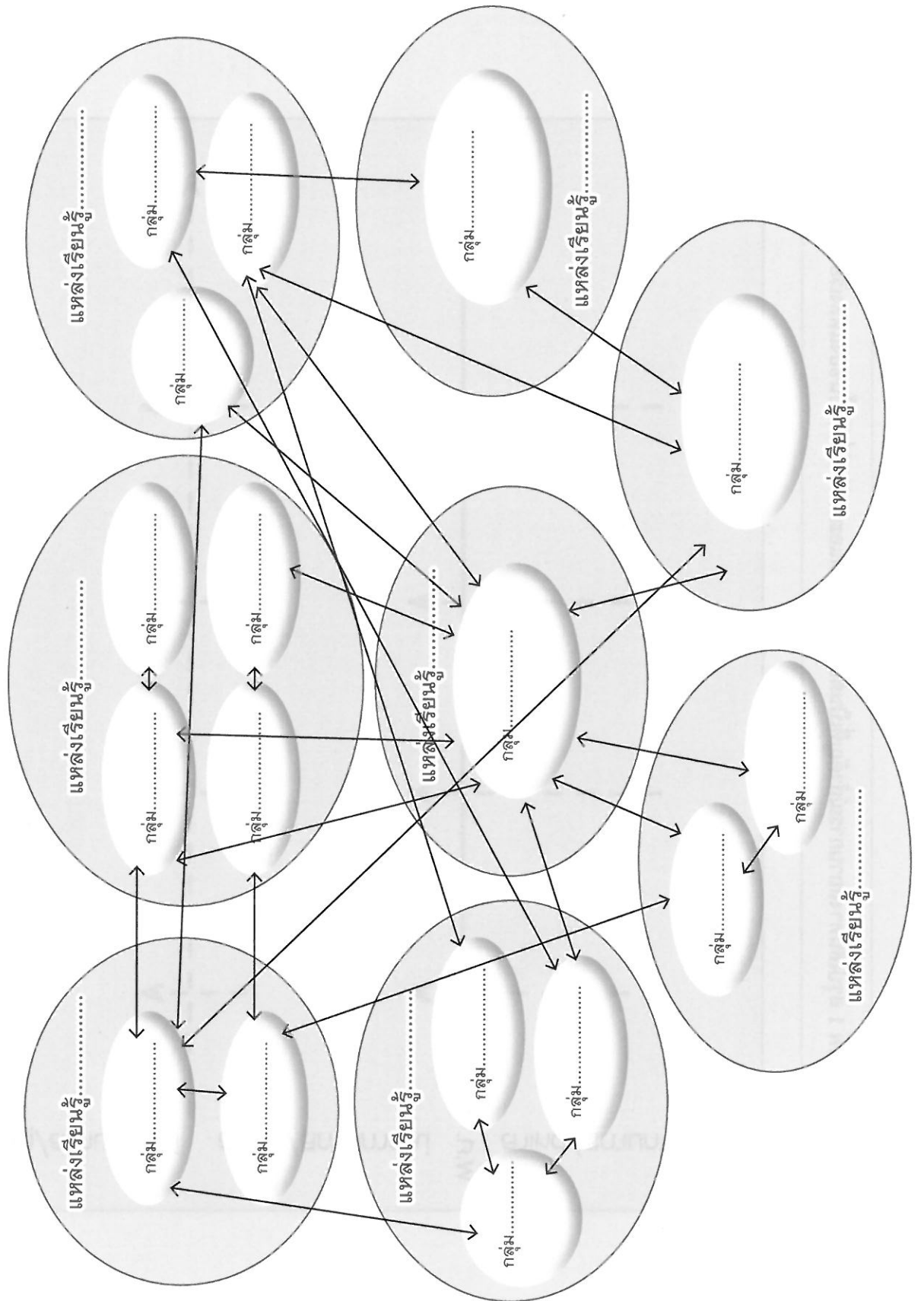
| แหล่งเรียนรู้ | กิจกรรมหลัก | คน (ใครจัดการ) | การจัดการ (ทำอย่างไร) | ผลลัพธ์ (เกิดอะไรขึ้น) | การต่อยอดการพัฒนา |
|---------------------------|--|-------------------------|---|--|--|
| กลุ่มบริหารจัดการท้องถิ่น | <ul style="list-style-type: none"> - พิจารณาแผนงานโครงการจากชุมชน - บริหารจัดการงบประมาณ - พัฒนาศักยภาพ - กำกับติดตาม/ประเมินโครงการด้วยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - หนุนเสริมกลุ่มงานการพัฒนา - เป็นศูนย์เรียนรู้กองทุนหลักประกันสุขภาพ | คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ | <ul style="list-style-type: none"> - จัดโครงสร้างบริหาร - จัดทำแผนงานรายปีโดยอาศัย เครื่องมือ SRM - บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม - กำกับ/ติดตาม/ประเมินโครงการ - หนุนเสริมกิจกรรม | <ul style="list-style-type: none"> - เกิดแผนงานครอบคลุมทุกมิติทางสังคมและครอบคลุมประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่มอายุ - เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน/กลุ่มต่างๆในพื้นที่ - เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ | <ul style="list-style-type: none"> - บริหารงานด้วยความโปร่งใส - สร้างคนรุ่นใหม่ - ขยายบทบาทกองทุนสุขภาพตำบล |



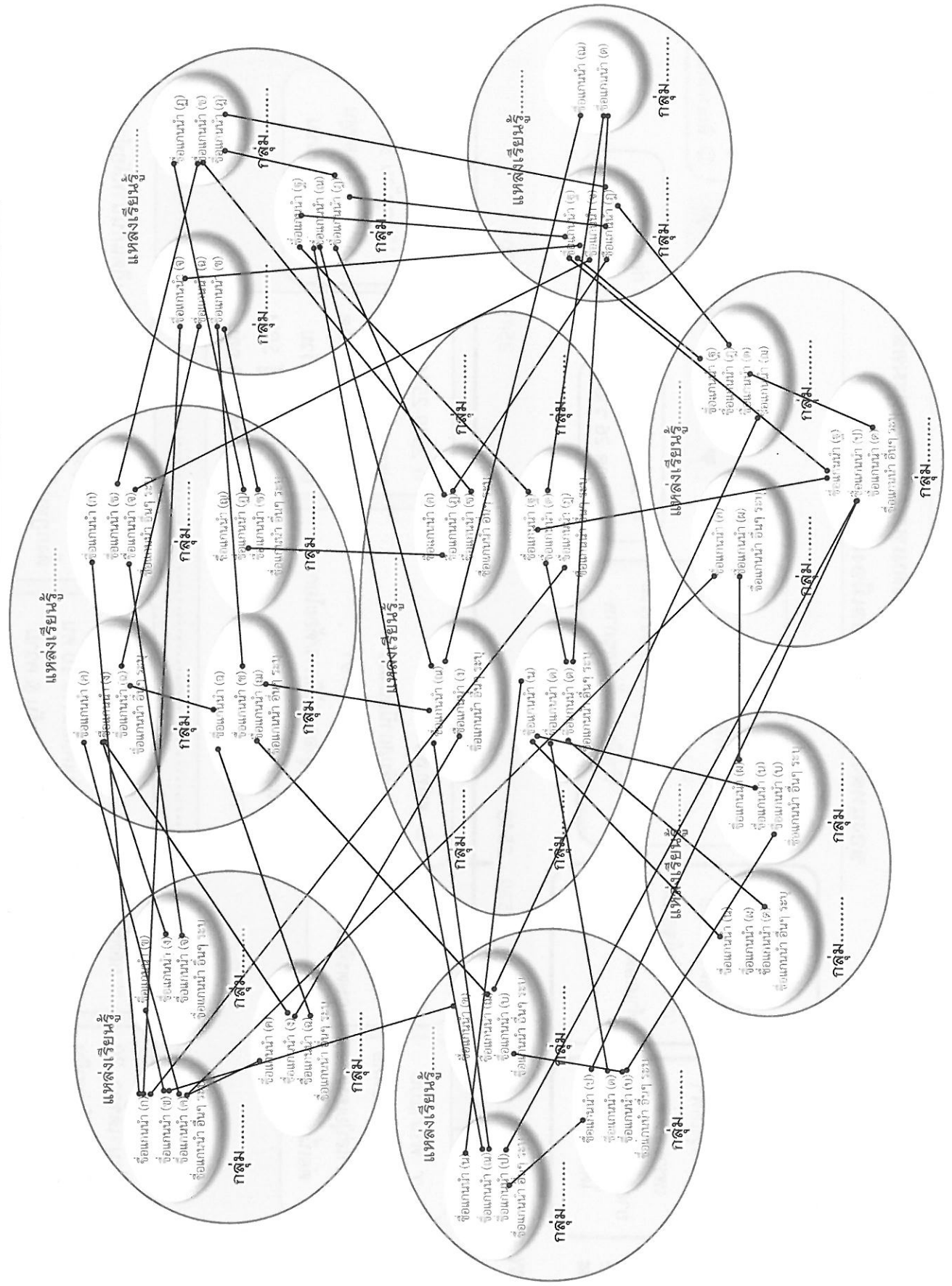
แผนภาพ 1 สรุปเส้นทางการดำเนินการสำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลสำเร็จของรัฐในตำบล



แผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งเรียนรู้

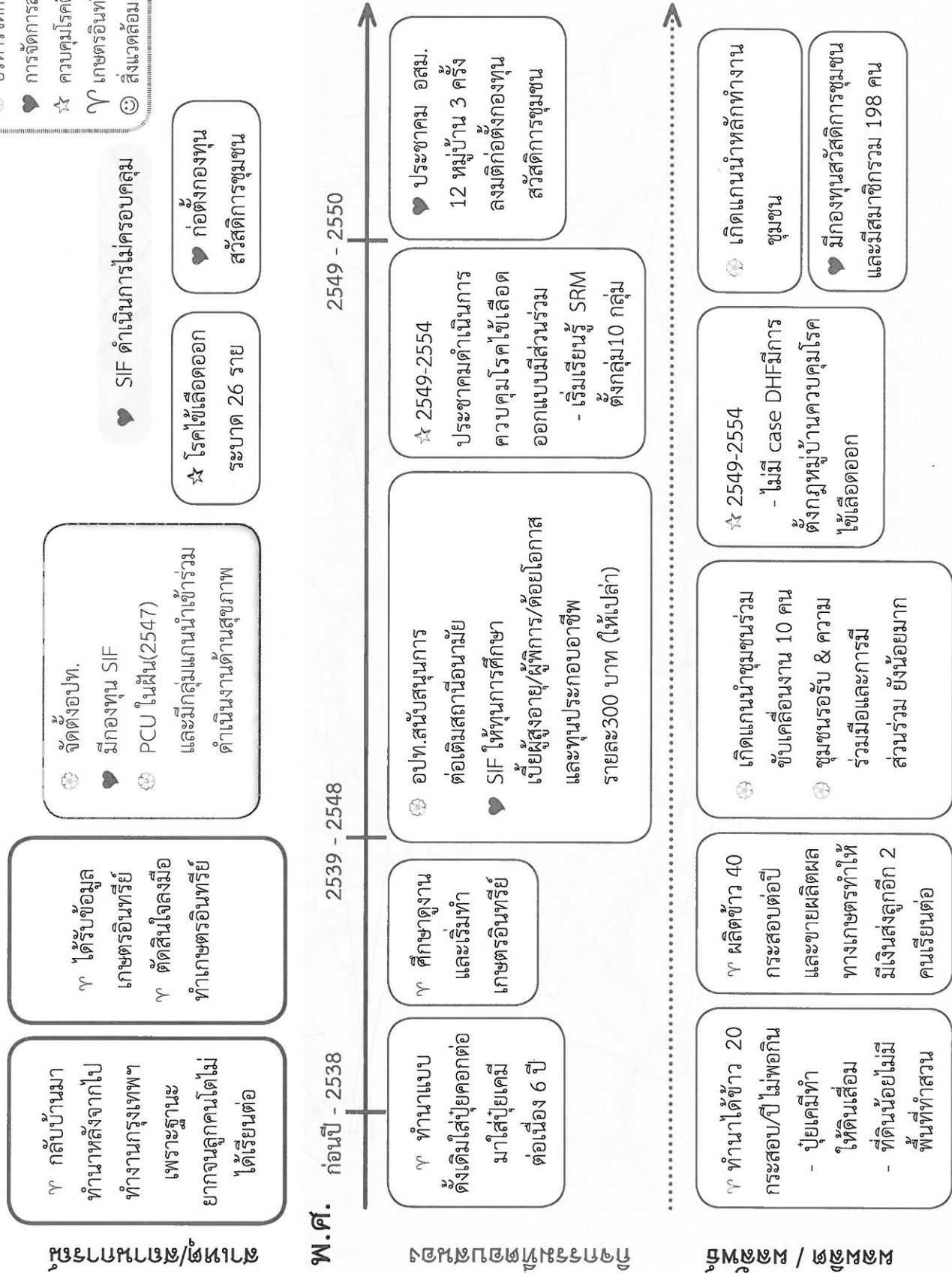


แผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบล



ตัวอย่างแผนภาพ 1 สรุปเส้นทางสถานการณ์สำคัญที่เป็นต้นเหตุ ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ของแหล่งเรียนรู้ในตำบลเมืองแก

- 🗑️ บริหารจัดการ
- ❤️ การจัดการสวัสดิการ
- ☆ ความคุ้มครองโรคติดต่อ
- 👩‍🎓 เกษตรอินทรีย์
- 😊 สิ่งแวดล้อม



👤 ร่วมทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์กับอปท.

👤 รับบทบาทหัวหน้ากลุ่มงานเกษตรอินทรีย์ใน ต.เมืองแกลง
- ตั้งเป้าหมายการขายควรรีออนเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่

📅 ๒๕๕๒-๒๕๕๓ / ๒๕๕๓-๒๕๕๔

📅 **ถอดบทเรียน 1**

👤 ยกฐานะจาก อปท. เป็นเทศบาลตำบล

👤 เริ่มตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ 1

📅 **ถอดบทเรียน 2**

😊 ขยายพื้นที่เป็น 6 หมู่บ้าน

👤 จัดตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ 2

📅 **ถอดบทเรียน 3**

😊 ขยายพื้นที่เป็น 6 หมู่บ้าน

👤 จัดตลาดนัดความรู้ ครั้งที่ 3

พ.ศ. 2551

2552

2553

2554

๒๕๕๑-๒๕๕๒ / ๒๕๕๒-๒๕๕๓

👤 เข้าร่วมกองทุนฯ นำ SRM มาใช้เต็มรูปแบบ มีการอบรมเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นสาธารณสุข แกนนำชุมชน และยกระดับพัฒนาเป็นวิทยากร
ในเวลาต่อมาทำเป็นความรู้ 9 ชุด โดย อ.สุพลา เหลี่ยมสูงเนิน (สสส.)

👤 ทำงานแบบจิตอาสาและพัฒนาจนเกิดศีกาชุมชนร่วม
👤 ตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์กำหนดศีกาและข้อปฏิบัติร่วมกัน
😊 ตั้งคณะทำงานสิ่งแวดล้อมระดับตำบล
- นำเสนอกิจกรรม

😊 ศีกาชุมชน ต.เมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด นำร่อง 4 หมู่บ้าน
- ได้งบประมาณ 1 แสน
- ดำเนินกิจกรรม
- เกิดศีกาหมู่บ้าน

- จัดประชุมคณะกรรมการสามัญประจำปี
- กำหนดการทำงานบริหารงานทุกวันที 5 ของทุกเดือน
- การจัดที่ราระเบียบข้อบังคับของกองทุนให้ตรงกับบริบทของชุมชน 🍀
😊 ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมู่ 7

๒๕๕๓ / ๒๕๕๔

👤 จัดตั้งกองทุนสวัสดิการทั้งตำบลและเกิดกองทุนบุญคุณธรรม สวัสดิการชุมชน
- มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ อสม.ชัดเจน

👤 มีกลุ่มแกนนำมากขึ้น 120 คน // 10 กลุ่ม
👤 รับสมาชิกเพิ่มขึ้น 15 หมู่บ้าน

👤 เกิดกระแสตื่นตัวการสร้างสุขภาพ ประชาชนมาร่วมมากกว่า 2,000 คน
“เกิดกระแสศีกาสร้างสุขภาพกว้างขวาง”

😊 ศูนย์การเรียนรู้ หมู่ 7
- หมู่บ้านสะอาด
- แหล่งเพาะพันธุ์พาหะลดลง

👤 เพิ่มสมาชิก 19 หมู่บ้าน มีระเบียบข้อบังคับกองทุน
👤 นำเรื่องระเบียบข้อเข้าสู่นโยบายสาธารณะ

👤 บริหารจัดการ
👤 การจัดการสวัสดิการ
👤 ควบคุมโรคติดต่อ
👤 เกษตรอินทรีย์
😊 สิ่งแวดล้อม





พระบาทสมเด็จพระ/สมเด็จพระ

พ.ศ.

๑๖๗๘๑๒๓๔๕๖๗๘๙๐๑๒

๒๓๔๕๖๗ / ๘๙๐๑๒๓

- 🏠 บริหารจัดการ
- 📍 การจัดการสวัสดิการ
- 🌟 ควบคุมโรคติดต่อ
- 👤 เกษตรอินทรีย์
- 😊 สิ่งแวดล้อม

- ขยายพื้นที่เป็น 19 หมู่บ้าน
- เกิดกติกา นโยบายสาธารณสุขระดับตำบล 😊

📍 จัดตลาดนัดความรู้
ครั้งที่ 4

2555

👤 2552-ปัจจุบัน

- ทต.สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์
- สมาชิกตระดมทุนสมทบ ร่วมกันผลิตปุ๋ย แบ่งกันใช้
- ประชุมคณะทำงานเพื่อสรุปปัญหาและวางแผนแก้ปัญหาพร้อมกัน
- สมาชิกสมัคร มกท.และรับการประเมิน/ตรวจแปลงนามาก มกท.
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน-นอกพื้นที่

👤 กลุ่มแกนนำ 4-5 คน

- สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์เริ่มต้น 42 คน ปัจจุบัน 32 คน
- แต่งตั้งคณะกรรมการ 1 ชุด
- ได้รับการสนับสนุนวัสดุทำปุ๋ย เครื่องทำน้ำส้มควันไม้ เครื่องพ่นน้ำหมัก จาก ทต.เมืองแกลง
- สมาชิกผ่านประเมิน มกท. 50%

🌟 อบรม SRRT ระดับตำบล
19 หมู่บ้าน

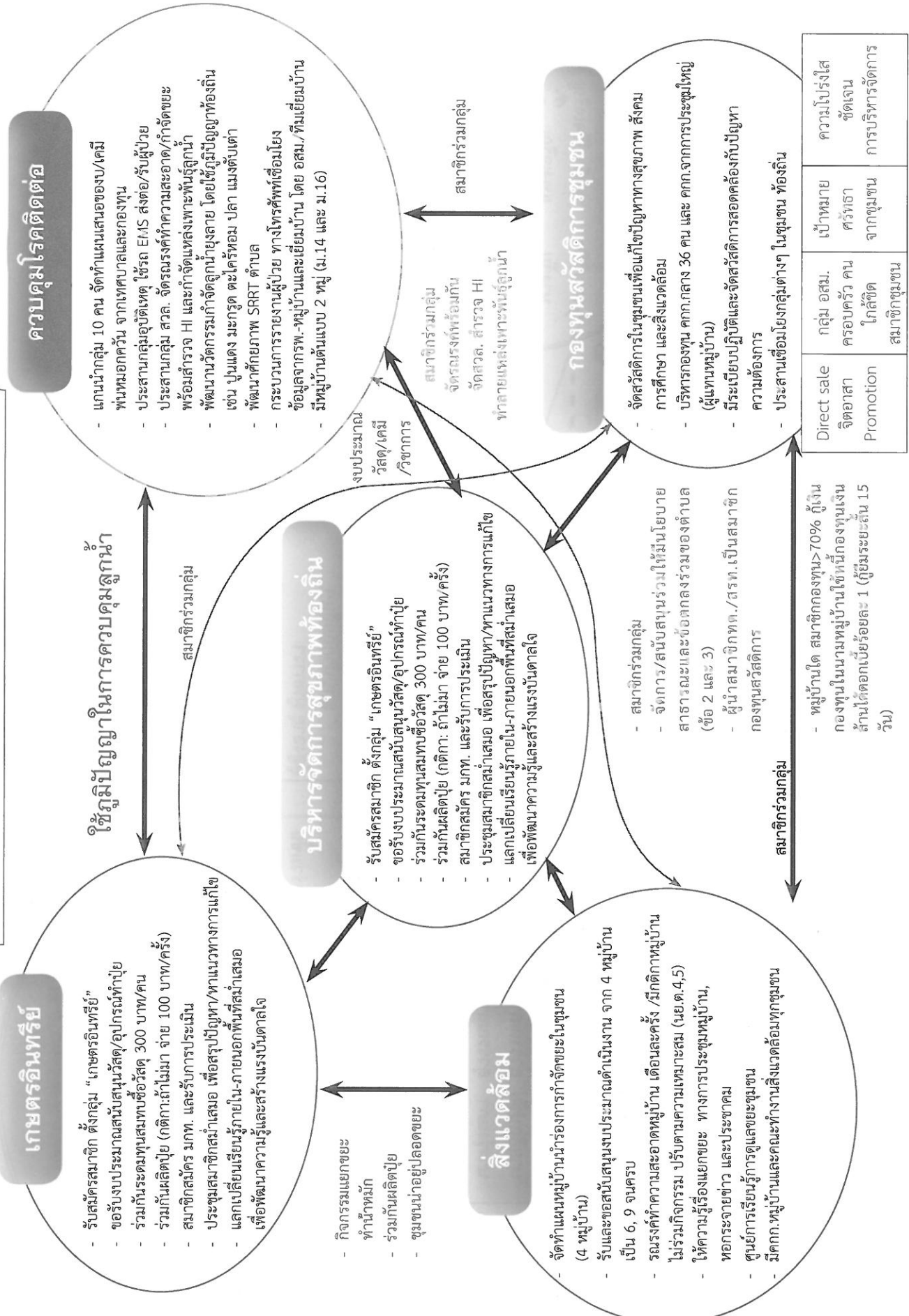
😊 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมู่ 7, หมู่ 8

🌟 มีหมู่บ้านต้นแบบ 2 หมู่บ้าน (หมู่ 14, หมู่ 16)
- มีผู้ป่วย DHF 8 ราย แต่ไม่มีผู้เสียชีวิต (8 ราย ไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านต้นแบบ)

📍 เพิ่มสมาชิก 3,992 คน จัดสวัสดิการ 8 เรื่อง เงินกองทุน 4,253,679.79 บาท

😊 ศูนย์การเรียนรู้ ที่หมู่ 8 หมู่บ้านสะอาด หลังคาเรือนสะอาด แหล่งเพาะพันธุ์
พาหะลดลง

ตัวอย่างแผนภาพ 2 ความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งเรียนรู้



เกษตรอินทรีย์

- รับสมัครสมาชิก ตั้งกลุ่ม “เกษตรอินทรีย์”
- ขอรับงบประมาณสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ทำปุ๋ย
- ร่วมกันระดมทุนสมทบซื้อวัสดุ 300 บาท/คน
- ร่วมกันผลิตปุ๋ย (กติกาก่อน: ถ้าไม่มา จ่าย 100 บาท/ครั้ง)
- สมาชิกสมัคร มกท. และรับการประเมิน
- ประชุมสมาชิกสม่ำเสมอ เพื่อสรุปปัญหา/หาแนวทางการแก้ไข
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน-ภายนอกพื้นที่สม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาความรู้และสร้างแรงบันดาลใจ

สิ่งแวดล้อม

- กิจกรรมแยกขยะ
- ทำน้ำหมัก
- ร่วมกันผลิตปุ๋ย
- ชุมชนนำอยู่ปลอดภัย

กองทุนสวัสดิการชุมชน

- จัดทำแผนหมู่บ้านนำร่องการกำจัดขยะในชุมชน (4 หมู่บ้าน)
- รับและขอสนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน จาก 4 หมู่บ้าน เป็น 6, 9 จนครบ
- รณรงค์ทำความเข้าใจความสะอาดหมู่บ้าน เดือนละครั้ง / มีกติกามุ่บ้าน
- ไม่ร่วมกิจกรรม ปรับตามความเหมาะสม (นยต.4.5)
- ให้ความรู้เรื่องแยกขยะ ทางการประชุมหมู่บ้าน, หอกระจายข่าว และประชาสัมพันธ์
- ศูนย์การเรียนรู้การดูแลขยะชุมชน
- มีมกท. หมู่บ้านและคณะทำงานสิ่งแวดล้อมทุกชุมชน

ความคุ้มครองติดต่อ

- เกณฑ์กลุ่ม 10 คน จัดทำแผนเสนอของ/เคมี
- หนึ่งหมอกตัววัน จากเทศบาลและกองทุน
- ประสานกลุ่มอุบัติเหตุ ใช้รถ E-15 ส่งต่อ/รับผู้ป่วย
- ประสานกลุ่ม สวส. จัดรถรับส่งที่ความสะอาด/กำจัดขยะ
- พัฒนาศักยภาพ HI และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำ
- พัฒนาศักยภาพ SRRRT ตำบล
- กระบวนการรายงานผู้ป่วย ทางโทรศัพท์เชื่อมโยง
- ข้อมูลจากกรพ.-หมู่บ้านและเยี่ยมบ้าน โดย อสม./ทีมเยี่ยมบ้าน
- มีหมู่บ้านต้นแบบ 2 หมู่ (ม.14 และ ม.16)

ใช้ภูมิปัญญาในการควบคุมคุณภาพ

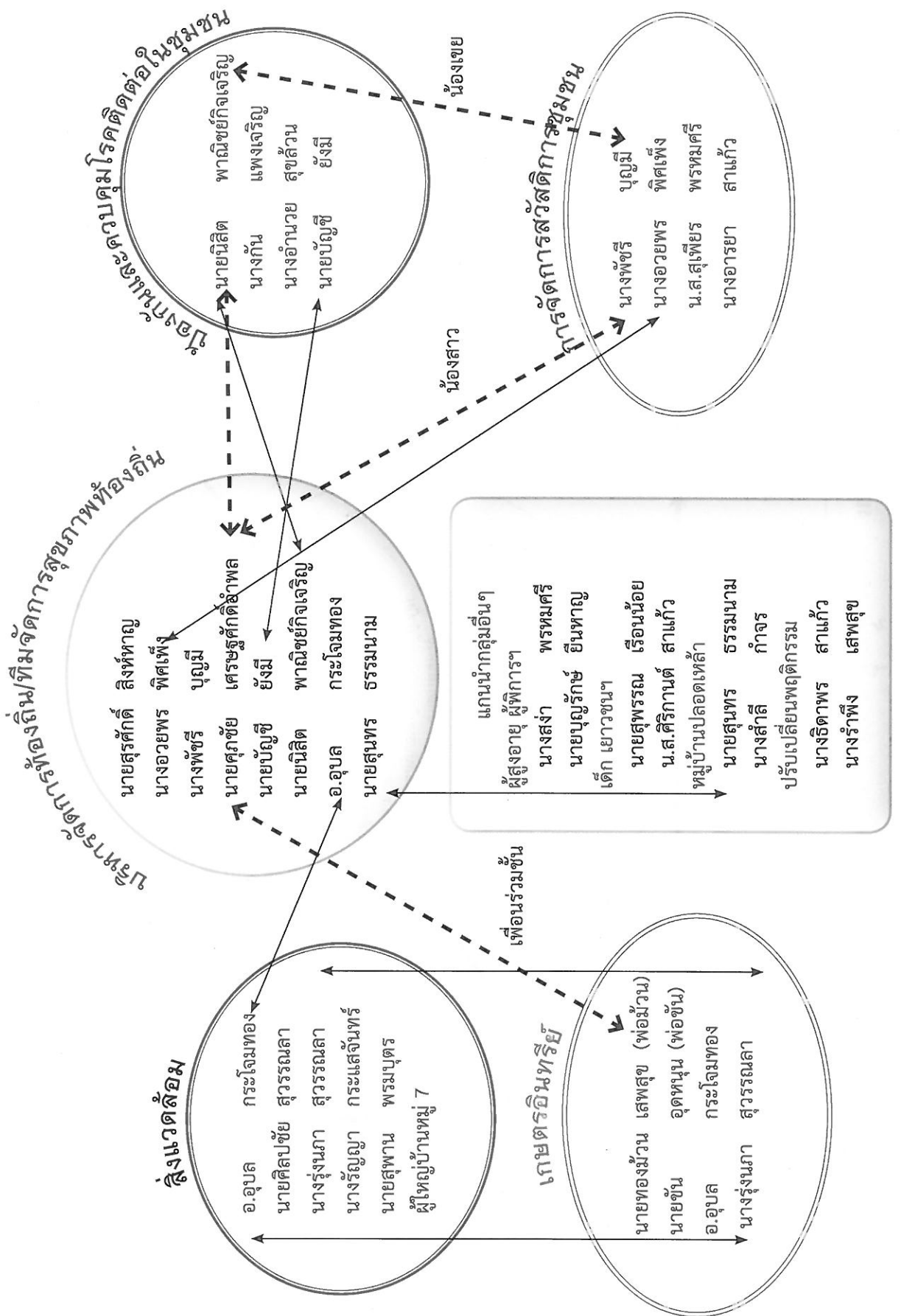
- รับสมัครสมาชิก ตั้งกลุ่ม “เกษตรอินทรีย์”
- ขอรับงบประมาณสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ทำปุ๋ย
- ร่วมกันระดมทุนสมทบซื้อวัสดุ 300 บาท/คน
- ร่วมกันผลิตปุ๋ย (กติกาก่อน: ถ้าไม่มา จ่าย 100 บาท/ครั้ง)
- สมาชิกสมัคร มกท. และรับการประเมิน
- ประชุมสมาชิกสม่ำเสมอ เพื่อสรุปปัญหา/หาแนวทางการแก้ไข
- แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน-ภายนอกพื้นที่สม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาความรู้และสร้างแรงบันดาลใจ

| | | | |
|-------------|--------------------|----------|-----------------|
| Direct sale | กลุ่ม อสม. | เข้าหมาย | ความโปร่งใส |
| จิตอาสา | ครอบครัว คนใกล้ชิด | ศรัทธา | ชัดเจน |
| Promotion | สมาชิกชุมชน | จากชุมชน | การบริหารจัดการ |





ตัวอย่างแผนภาพ 3 ความเชื่อมโยงทางสังคมของแหล่งเรียนรู้ในตำบล





รายชื่อทีมวิชาการสนับสนุนการพัฒนา
 แนวทางการดำเนินกิจกรรมกระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ
 “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”

แพทย์หญิงสุพัตรา ศรีวณิชชากร
 ผศ.ดร.ภัทรธรรณ แสนไชยสุริยา
 นายไพศาล เจียนศิริจินดา
 นางสาวอรอนงค์ ดิเรกบุษราคม
 นายอุทิศ จิตเงิน
 นายสุรศักดิ์ ฉัตรเจริญพัฒน์
 นายสุรศักดิ์ อธิคมานนท์
 นางทัศนีย์ ญาณะ
 นางสาวพุกษา บุกบุญ

สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน
 คณะสาธารณสุขศาสตร์ ม.ขอนแก่น
 ศูนย์ฯ สช. ภาคเหนือ นครสวรรค์
 ศูนย์ฯ สช. ภาคเหนือ นครสวรรค์
 ศูนย์ฯ สช. ภาคเหนือ นครสวรรค์
 ศูนย์ฯ สช. ภาคเหนือ นครสวรรค์
 กลุ่มงานประกัน กระทรวงสาธารณสุข
 สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน
 สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

รายชื่อพื้นที่เรียนรู้เพื่อปรับการพัฒนา
 แนวทางการดำเนินกิจกรรมกระบวนการเพื่อพัฒนาสมรรถนะ
 “การเรียนรู้ และทำความเข้าใจชุมชน”

| | | |
|--------------------|--------------|------------------|
| พื้นที่ตำบลนาบัว | อำเภอนครไทย | จังหวัดพิษณุโลก |
| พื้นที่ตำบลโคกศรี | อำเภอยางตลาด | จังหวัดกาฬสินธุ์ |
| พื้นที่ตำบลเมืองแก | อำเภอท่าตูม | จังหวัดสุรินทร์ |



กระบวนการ การพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้ เข้าใจ
และปรับประยุกต์ใช้เครื่องมือเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน
เป็นกระบวนการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการเรียนรู้
และการทำความเข้าใจชุมชน
โดยกระบวนการนี้เป็นกระบวนการเพื่อสร้างทักษะในด้านการออกแบบ
กระบวนการพัฒนาศักยภาพพื้นที่/ชุมชน ด้านการค้นหา สรุป ถอดบทเรียน
และสังเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ในพื้นที่

